

САҢА ОЛОХ

ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Чуранчы чэччүчү хаһаа

УЛУУ РОССИЯЛЫЫН БИИР СОМОБОБУТ

(Саха Республикатын суверенитетын күнүгэр)

История чакчытын ылан көрөр буоллахха, икки үйэ аннараа өттүгөр биһиги өбүтэлэрбит күн ыраахтааҕы үгэс-сүктэи сахаларга "Степной дума" тэриллэрин ситиһэн турардаахтар. Дума төһө да уһун үйэлээмэтэтин иһин, дыгын сааһа сүһүөкүр туран испит түмүллүүнү сөргүтүгэр бу бастагы холонуу этэ.

Саха сиригэр государственны олохтуурга иккис холонуута М.К.Аммосов, П.А.Ойуунускай өрө күүрэн туруулары буолбута. Күннүлэр автономия бэриллэр буолбутунан күүһүр туттан, норуоту бастаан "Кыһыл террор-тан" быһынан ыаллар. Автономияны государство быһытынан тэрийэргэ сыал-сорук туруорунаан балысхан үлэни ыһпыттарын сэргэ эмиз күннүлэр Алдан көмүһүн бастаан республика күүһүнэн, онтон салгы Россияны көмөлөһүлүсэрэн хос-тоһуну саралыһаллар. Промышленность сайдыта бу өркөн дьоннорбут өйдүүлэринэн, республика, ол иһигэр тыа сирин олохун өрө көтөҕүгэр эрэллээх тирэх буолуохтааҕа. Ол да иһин Москвадан Наука академиятын экспедициятын ыгыран аралар, айтыр-силлэх айылҕабытын, сир-бег баттаамалаах баайын 5 сыл усталаах-туоратыгар чинчийтэрин ытыллыбыта. Итинник бэйэлээх чинчийгэ тирээриэн, хотугу кыраай кэскилин түстүүр сүүнэ былаан оноһуллубута. Ону, түгүнэри төлүкөөбүт курдук, 30-с сылларга диктатура кэлэн саба охсон аастыта.

Саха сирин Урдүкү Сэбиэте 1990 сыл балаан ыйын 27 күнүгэр республика государственнай суверенитетын туһунан Декларацияны ылыммыта.

90-с сыллар сараланылар-ыгар дойдута саҥа социальнай-экономическай быһыы-майгы үөскэбитэ, дыһыгэр государственнай тутул солбуллубута. Дойдута политическай уонна экономическай бутуур кэрдөөс кэмэ сараламмыта, адыас кылтас кэм иһигэр аан дойду улуу державата Советскай Союз үрөллүбүтэ. Кини регионнар Саха сирин суһал да кэскиллээх да проблемаларын иһтирээһингэ-бэт этилэр. Онтон дойду дьонно, гражданныр олоруктары, үөрэнээхтэрин, үлэлээхтэрин, хамнас аахсыахтарын, пенсия ыһаахтарын, оҕолорун иһтих-тэрин, бэйэлэрин иһики олохторун өгөстүнүсхөтөрүн наада этэ. Дьэ ол иһингэн республика Российскай Федерация састаа-быгар государственнай суверенитетын тутуһан Декларацияны ылыммыта.

Саха Республикатын госу-

дарственный суверенитетын туһунан Декларация историческай сорутунан РФ киин былаастарын кытта хардарыта сыһыаннаһылар саҥа көрүнүгүн олохтоһун, унитаризмы туоратыты этэ. Декларация сайдыы тосту өйдүлүүтүгэр кэрдикс кэмгэр ылыммылыбыта уонна РФ субъектын быһыытынан биһиги республикабыт государственной сайдыытын саҥа суолун көрдөрбүтэ, киин политическай, экономическай, интеллектуальнай уонна духовнай, культурнай потенциалын олоххо кылларар кыагы бигэрбитэ.

Суверенитет идеята субъектар экономической өттүнэн тутулуга суох буолууларын саралаабыта, общественной өйү-санааны босхолообута, оттон ону олоххо кылларын государственной уонна общественной демократизациялааһын сараланытынан буобута.

Ураты дьолун суолталаах политическай-правовой документ быһыытынан, 1992 сыл муус устар 4 күнүгэр Саха Республикатын Конституцията ылыммытыта.

Историческай кылтас кэмгэ республика экономическай өттүнэн тутулуга суох, социальнай туруктаах буолуутун, былаас аһыгы структураланытын, республикатаары сокуоннар тиһиктэрин аһалаата ууруллубута. Республика ордук улахан суолталаах бөһүрөстэри бэйэ-тө көрөн быһаарар кыахтаммыта, ол иһиник уустук кэмгэ сүһүһүнэ муһуулубут промышленнай, научнай-технологическай уонна культурнай кыагы чөлүгүн хаалларар, экономика-ны уларыта тутууну государствен-ны сүрүнүүр, нэһилиэнньэ социальнай көмүскэллээх буолуутун күүһүрдэр кыагы бигэрбитэ.

Биһиги программнай ньамаларынан хаһаайыстыбаны сыйыһары глобальнай суолталаах соруктары быһаарарга үөрөнүбүт. Табаар, технологическай индустрия рыноктар тутулуга суох үлэлэр буоллубут, уһун болдохтоох кэскиллээх уонна киниг далааһылаах бырайыактарынан партнердары уонна инвестордары буллубут. Валовой, экономическай көрдөрүүлэри туруктаах өҥөрүү уонна тэтимнээхтик үүнүүлэрин экономическай, финансовай механизмнара чөлүгүн уонна ити механизмнар туһалыылара ситиһилиннэ. Бу булар республика экономическай өттүнэн тутулуга суох буолуутун, экономическай суверенитетын таһыма уонна ону саралааһын.

Өсөө 90-с сыллар сараланы-

ларыгар сымаллары уонна тарифтары босхуулан, эбиги социальнай төлөбүрдэри кылларын-нан, социальнай үлэҕэ сыһыаннаһылар тэтимнээхтик сүрүтүлэһиннэн, нэһилиэнньэ социальнай көмүскэллээх буолуутун киниг сэтимиһээх тиһигэ үөскэтилиннэ. Ити барыта общество өй-санаа, сир-майгы өттүнэн кыарын үрдэтигэ туһаайылыбыта. Дойдута сир-майгы идеялар уонна сыанам-стара сатарыйыт кэмгэр республикага Саха сиригэр олорор бары норуоттар духуобунай барыһыларын процеса күүскэ барбыта, тыллары уонна националь-най культуралары чөлүгүн хааллары, сайыннары дьаһаллара ылыммытыта.

Биһиги республикабыт өсөө 90-с сыллар сараланылар-ыгар үөрэхтээһини, доруобуу харыстабылын, науканы уонна культураны сайыннары тэтимиһэр Россияга иһики күөгүгэ эрэллээхтик тахсыбыта уонна одо-зиритыи биһиги дараагы кыагы сыһыар.

Бүтүн республика - Дальнай Востоқтаагы федеральнай уокурук тэтимиһээхтик сайдан иһэр субъектарымтан биһирдэстэ. Россияны социальнай-экономическай сайыннарыыга биһиги республикабыт кылаата улахан. Саха сирэ кыраанысса таһынаагы государстволары кытта эмиз экономикага, культу-рага уонна наукага кыска биһир-гэ үлэлээһини олохтуур, итинэн Россия аан дойдутаагы хол-бөһүтү кытта хардарыта барыс-таах кэпсэтиллэрин бөгөргөтүүгө бэйэтин кылаатын кылларар.

Ол курдук республика Яло-нияга аһыллыбыт Бүтүн аан дойдутаагы "ЭКСПО-2005" бы-ыстапкага Россияны дьолунаах-тык көрдөрбүтэ. Саха норуотун улуу айымныта Олоххо Аан дойду бастыг айымныла-рын аатыгар кииригэ саха ому-гу киниг өйгө таһаарда.

Үгүс уларыһылаах политическай хамсааһынар улуус-пут күннээри олоҕо төгүгэ дьүөрөһүн, республика ыһтар политическай ойон, үксүгүрбаста-ны көрдүгүчү оруолун сүкүһүн кэллэ. Ол курдук, биһиги үгүс эңирдээх уларыһы-ммылар аастыбыт. Улуус дьаһалтата дыа-кэргэн, нэһилиэнньэ социальнай өттүнэн көмүскэллээх буолуу-ларыгар, тыа сирин социальнай, экономическай сайдыытын өрө көтөҕүтэ, чөл олох политика-тын иһвиин күөгүгэ тутарга үлэ-лэһэн кэллэ.

Олохтоох бэйэни сарайыны-ыга киирин тэтимэ түргэттөр. Муһаһиһаһынай уларыта ту-

туу былаас уонна общество иһки ардыларыгар олох саналыы сыһыаннары үөскэтигэ.

Нэһилиэнньэ - / олохун таһымын үрдэтин - улуус са-лаататын сүрүн сылаа. Өлүгүнэ уута Чуранчы күөлүгэр күтүл-лүбүт улуус улахан ситиһиһээ этэ. Газ турбата Өлүгүнэ туо-раан иһин эгэр улуустары таһынан хааччылаһы баран өрөр. Чааһынай ыаллар, пред-принимателлэр айымнылаах-тык, көдүүстээхтик үлэлээ-лэригэр саҥа кыах бөһүлүннэ.

Тыа хаһаайыстыбатын өрө көтөҕүү, эти-үүтү өҥөрөн таһа-ары, сайыһыктааһын курдук дьаһалларга, дьон-сөргө олохун тулсарыта улахан болгоһто уурулар.

2005 сылтан дойду баһылыга В.В.Путин көрдүгүһүннэн На-циональнай бырайыактар 4 са-лаанан үлэлэрин саралаабыт-тара. Биһиги улуустуутар бу бы-райыактар чэрчилэринэн үлэ-хамнас бара турар.

1991 сыл ахсынны 27 күнэ - Президент былааһа олохтоһу-т өргөһүлөөх күнэ. М.Е.Николаев Россия бары регионнара уонна Саха Республиката иһикигин хайдах сыһыаннаһан, үлэлээн-хамсаан сайдан барар суолла-рын торумнаабыт. М.Е.Николаев үлэтин сүрүн сыалынан-соругу-нан рынок сыһыанан, реформа-ны олоххо кылларын, тыа олохун тулсарыт, республикага промы-шленноһы күүскэ сайыннары, "Россия-Саха алмаһа" акцио-

нернай компаниятын туруорсан олоххо кылларын буолар. Наука-ны араҥаччылаһын, Россияга аан бастаһынан кэлэр көлүөнэ-лэр фондоларын тэрийин, саҥа институттары, колледжтары, лицейдары аһын, элэр кадрла-ры Россия иһки куораттарыгар атын дойдуларга бөлүлөһүннэ, өрө этин-хаанын чэбдиһирдэр иһиһи үлэҕэ кылларын, иһэлэ-тэ, дьөдүрлээх өлүгүгэ кыһа-һыны. Иһэ дьыбарыһын, СГУ саҥа корпустарын курдук бөч-чүһүннээх тутуу - бу барыта Саха сирэ дыһиһээх сайдыа суолтүгэр киирэрин хааччылар аһаллаһа. Манна кэскиллээх үлэ урут республикага ытылла иһигэ. История аһаан бигэрбит төхө-лүн муһу туһааһа, саҥа бы-лааһы тэрэһи, саҥа государст-во торутун ууруу сорутун Рос-сия салалтатын кытта кэпсэти-лэн, хардарыта өйдөһүүнэн но-руот дьыллатын быһаарар суол-талаах үлэтин саралаабыт. Пре-зидент М.Е.Николаевка норуот махтаһа улахан.

Биһиги Саха норуотун са-лгы сайдыытыгар саҥа кырби-лэргэ Улуу Россияны кытта тэгинэ алтыһан, күргүһүннээх үлэҕэ турунуоһут!

В.ГУДЯКОВ,
Улуус Мунуаһын солбулар
председателе.

Хаартыскага:
муһаах тутанһиртэһи.

Арыйах хонуктаарыта "Саха сирэ" хаһыакка бийиги улууспут бочуоттаах гражданина, республикара биллэр, биһир туһуе туттар киһибит М.Н. Сибиряков билигин салайан олорор Президентимизин В.А.Штыровы чинэһинэйдик үлэлиир. СР туһунан бериниллэх салайааччыны иккис сорокка президентинин хааларыгар туруорсуодун дьээн ис хоһоонноох ыстатыйата бачээтэммизэ. Ону ааран баран сөлкө да сүрүйбүт дьээн бийирин санаатым. Ити кинигэти тилэх баттаһа үс реалист сүрүйааччыларбытын Оксөкүлээри, Алампааны, Н.Неустрову, Чурапчылар киһи туттар бөдөүг ученайбытын Г.П.Башарини күөскө көмүскөбүт, ылымнарымылаах дириг научнай билигинин бары тахсар мөккүөрдүгэ наар кыларыйан турар кырдык туһунан булгуруйбат кириэһинин биллэр историческай наука доктора Е.Е.Алексеев интервьута эмээ "Саха сиригэр" бачээтэммизэ. Бу интервьутугар Егор Егорович М.Н.Сибиряков саамай сөптөөх боппуройуу көтөхтө дьээн этэр. Итинэн В.А.Штыров күүстээх салайааччы, бөдөүг государственнай деятель, кэскиллээх боппуростары, проблемалары саталлаахтык быһаарыста, СР киһи салайар бириэмэтигэр тэттимээхтик сайына, сүдү бырайыактар үлэрэ кирииллэрэ сараланан эрэллэр дьэбит.

Саха сирин олохтоохторо билэлэрин курдук, бийиги Президентимиз В.А.Штыров киһи быһаас бары кириэстэрин чинөөннотарын кытта биһир муостага турак, сүрүт баттаппакка, чадыбакка, толлубакка тэбис-тэнигэ аахсар, кимээһиннээхтик мөккүһэр, кырээр. Бэйэтин төрөөбүт республикатын истэриэтин урдүктүк тутан хаахтаахтык көмүскүүр. Ол иһин кинини киһи быһаас чинөөннотара сөбүлээбэттэр. Сепаратист этин дьээн кириэ-тахса сатыллар, онно суогунаа холуунарааллар. Киһи быһаас чинөөннотара уонна Москвага олорор республикабыт уруксу салайааччылар, А.А.Томтоева курдуктар, баар, сөбүлээбэттэр. Ол улахан буолбатах. Кылаабынайа туруоруммут сымалын ситиһэргэ бигэ быһаарымылаах, Саха сирэ туруктаахтык сайдарын хаачыһыар дьонунуах төһүүлэр таба тутан салайар буоллун, дьон-норуот одоонун тунсуутун хаачыһыдын. Саха сирин олохтоор бүтүнүгү этэнгэ нус-хас олоруута, байаалыат олохтоонута бу буолар сүрүн сорок. Ол курдук буолан иһэригээн

үөрэбит.

"Саха Республикатын иһинки сайдыытыгар баһысхан хардым оһоһултуу. Түһүмэтинэн 1 пятилеткага бийиги регионнаады бородууктааны баалабайынан 2 тогул, 2 пятилеткага 3 тогул улаатынныахтаахпыт. Республикабыт олох атын экономикалаах, социальнай эйгэлээх буоһуога. Боджеттарбыт дохуоттара тосту уларытыла. Аны уон сылыннан билигин курдук "Алмаастаах хампаанньаттан түһэн хаалар дохуоту хайдах толубабыт" дьээн төбөбүтүн сымалыахпыт суога, харчыбытын ханна гынарбытын толкуйдүүр "кыһалба" ыларыахпыт" дьир Президентимиз В.А.Штыров (С.С.10.07.2006с.). Онук эрэ буоллун. Уһарчы баар буолланына баттарар сир көстөрө буолуо. Саудовская Аравия шага соторутаарыта, харчытын ханна да гынар сирэ суох буолан, дойдутун хас бөйрүдүн олохтоор 700-түү доллары түктөргө соруудахтаабыт. Ол курдук аны уон сылыннан оччотооду президент "Киһи аайы 20000 солкуобайы түктөтүн", дьирэ дуо? Хорүү да буолуо эбит. Аата үчүгэйи, онко тиһибит киһи баар иһи. Остуоруйа курдук. Ол эрэри араас хорсун толкуйдаах остуоруйалар олоххо киридкэр дьэ. Сайдыы баһысхан. Баар, олоххо кириэн хаалыа.

Бастагы Президентимиз М.Н.Николаев СР президент быһыбарын иһинэн В.А.Штыровы кытта Чурапчыга анаан-минээн кэлбиттэрин өйдүүр буолуохтаахтар. Ити мээһэр буолбатах. Михаил Ефимович Чурапчы үлэһит дьонун урдүктүк сымалыыр. Миниги Чурапчылар аан магнай САССР Верховнай советын депутатынан туруорбуттара, талбыттара. Мин президент буолан баран ыппыт дьаһалларбын өйөөбүттэрэ, олоххо киллэрбиттэрэ дьээн махтанан биһирэ эрэ бэлэстээбит буолбатах. Ол иһин тилбик ылымнаахтара дьээн бигэтик эрээн В.А.Штыров иһин куластаан дьээн ылымнаах санаатын этэ кэлбитэ. Ол урдүк таһымнаах көрсүһүүтэ Таатта-тан Дьоккуускайдаах иһин Саха норуотун ытык кырдыаһа Д.К.Сивцев-Суорун Омоллоон кириэн тахсыбата уонна тыл эппитэ. "Бүтүн маһаа үчүгэй күн үүнэ (кырдык дараа кыс-хаар ортого киһи дыктиргир сваскылы аһаан күнэ буолбута), ити мээһэр буолбатах. Айылбаттыт бархасан үтүөнү, үчүгэйи, Вячеслав Анатольевич салаататынан Сахабыт сирэ кэскиллээх

ахтык сайдарын түстүүр бэлэстэ, дьэбиттин онно баар дьонор "Кырдык дараа" дьээн сага алгаа истибиттэрэ. Улуу арабыт Омоллоон барахсан эппитин хоту буолбуттун үөрөбүн. Ити киһи бийиги, Чурапчылар, киһибитигэр тилэх тахсыта, тыл эппитэ этэ. Итин бийиги сүдү кырдыаһыт ытык тылын, кэриэһин курдук ылымнаахтык. Куруутун кэскиллээри, үтүөнү, урдүк сымалыырга ытырытын курдук сыаналыаһын уонна ол иһин эдэрдин, эминини биһир киһи курдук турунуоһун. Арыттан аккаастааныаһыт, табаары быһырмаһыт, чал ологу тутуһуоһун, үлэбитин өссө өрө тутуоһун, улууспут сайдытын сымалыаһын.

Вячеслав Анатольевич президент буолан баран Чурапчыга кэлбитигэр мин тыл этэн турардаахпын. Онно көһөрүлүү 60 сылын бэлэстииргэ хас да пууһунаах этиини киллэрбитим. Онтон көһөрүлүү кыттылаахтарыгар аһа Дьоккуускайга 5 квартирата таас барыаанынан туттарыахха дьээн этиибин ылымнаахтар этэ. Онтон атына барыта олоххо кирибитэ. Иккис этиини көһөрүлүүгү сымалыыт норуот уһулчулаах уола ССРС, РСФСР, САССР үтүлээх тренердэрэ Д.П.Коркин 75 сааһын туолар үбүлүбүн достуойнайдык бэлэсти-

эххэ, тэрийнэххэ дьэ этэ. Ону туспа дьаһал быһыытынан былааннаа атаарбыһытын өйдүүр буолуохтаахпыт. Муһнаах бүтүтүн кэинэ көрдүүргө көрсөн илин тутуспута, "Этиилэргин толоруохпут", дьэбитэ. Онтон мин эгди буолтум. Онон Вячеслав Анатольевич норуот кытта ыкса сибээстээх, норуот кулаһын истэр итинэн эппитин толорор уонна толотторор сүдү көрдөбүлээх, ирдэбиллээх, принципиальнай, бөдөүг государственнай деятель, политик быһыытынан сыаналымын, атыттар итиник урдүктүк сыаналымыларын билэбин. Омугунаа буолбакка (быһыар саһыа оһон салайтарбыт элбэх этэ) кылаабынайа дьылабыай хаачыстыбаларын сымаллаан туран республикабыт бары олохтоохторугар бэйэбит кулаһытын тиэрдиэрин дьээн ытырабын.

Р.Р. АБРАМОВ,
Чурапчы улуусун бочуоттаах олохтооһо.

Хаартыскага: СР Президентэ В.А. Штыров дохуоһун иһин батыһыт тэһэнэ. Тураалар: РФ үлэс министэри А.А. Кудряк (ортосу), Федерация сибэтиги председатели солбуйааччы М.Е. Николаев.

СПОРТ

СПОРТ

СПОРТ

Оройуон, республика чизэһин көмүскээбитэ

"Теннис-сымсалар, тулуурдаахтар оонньуулар", дьир Саха Республикатын спорд-ветерана Мария Даниловна Кронникова. Киһи эдэригэр спорт 6 көрүнүгэр-хыйыһарынан, велосипедынан, сүүрүүтэ, чэпчэки аһыһа, волейболга, ытыһа, остуол тенниһигэр оройуон сүүмэрдэммит хамаандатын чинэһэ этэ.

Чурапчы ара көлүөнэ дьонно үчүгүйдик билэр киһилэрэ, урдүк ветеранарый уорхоттоох Борис Гаврильевич Тытыгынаев 1956 сыллаахха үөрэһин бүтэрэн кэлээт, оройуон ыгычтын теннис тула түмүтэ. Бу көмөтэн Чурапчы теннисчигэр республикага, Россияга, Сибир уонна Дальнай Восток зонатыгар ааты-суолу ылыылара сараламмыта. Ити кэмгэ Мария Кронникова Мылдааһыга Амма орто оскуолатын сэттис кылааһыгар үөрэнэр. Кыһынны хайыһарынан,

күһүн-саас чэпчэки атлетиканын дьарыктанара. Алтыс кылааска үөрэнэ сылдьан оройуонга оһолорго бастаабыт көрдөрүүтэ киһи оскуолатын бүтэригэр дьир тупсарыллыбата. Аан бастаан теннис күрэхтэһинигэр Чурапчыга илдьэллэригэр ракетканы хайдах тутары, оонньууру көрдөрбүттэрэ, сөбүлээбүттэрэ. Мария бу бастагы күрэхтэһинигэр бириэстээх миэстэни ылары ситиспитэ. Дьэ, итинэн садаламмыта киһи үрүн мээчиктиин уһун сылларга уһууқтаах, сыралаах эрийсинитэ. Чурапчы орто оскуолатыгар үөрэнэ сылдьан ордуу дьаһынан дьарыктанарыта. Кэлин оройуон, республика чизэһин элбэхтэ ситиһиннээхтик көмүскээбит Слава Догордуруктыын, Петр Оконешниковтыын биһирэ үөрэнэллэрэ, киһилэргэ Бүлүүтэги педучилищени бүтэрэн кэлбит Клара Собакина холбоспота. Бэйэ өһөһууга тенниһигэр остуолларын ханна миэстэ баарынан көһөрө сылдьан күнүгэ 5-6 чаас дьарыктаналлара.

1980 сыллаахха 8-с кылааһы бүтэрбит эдэр спортсменнар Саха сирин иккис спартакиадагыгар кыттан бастаабыттара, хамаанда састаабыгар Петья Оконешников, Слава Догордурук, Валл Максимов, Маша Кронникова бааллара. Нөгүө сайынныгар үһүс республиканскай спартакиадага К. Собакина капитаннаах Чурапчы теннисчигэрэ эмээ кыайы үөрүүтүн билбиттэрэ. Салгыы Дьоккуускайга эрчиллэн баран Усурийскай куоракка

Сибир уонна Дальнай Восток зонатыгар чэпчэки атлетикага, остуол тенниһигэр уонна лаптарга бастыыр иһин күрэхтэһинилэригэр кыттыбыттара. Спортсменнарга анаан кыргыттарга хара атлас куорта, күөх сатыын дууһа, уолаттарга спортивнай туруусук тиһиттэрэ. Анал форманы кэпчэки эрлор олус үөрбүттэрэ, Сахаларын сирин чизэһин көмүскүүр дьон буолбуттарынан кинэн тутубуттара. Бу күрэхтэһинигэ Саха сирин хамаандата чэпчэки атлетикага уонна тенниска бастагы, лаптарга иккис миэстэлэммитэ. Кыайы-хотуу кетэллөнөн кэлбит оһолору республикатаары спорткомитет председатели Р. Р. Вурнашев эрдэлээбитэ, хамаанда чилиэһинизигэр бастагы разряд значоһун туттаргыта уонна күһүн балаһан ыйыгар Калуга куоракка Россия күрэхтэһинигэр баараларын иһитиннэрбитэ. Сайын устата Дьоккуускайга эрчийэр спортка хаалларбыттара. Ити күрэхтэһинигэ барыта 8 хамаанда кэлбититтэн Москва бастагы, Ставрополь иккис, Саха сирэ үһүс миэстэлэри ылбыттара. Бириэһинэн күрэхтэһинигэ Петр Оконешников 18-та көрсөн 16-гар кыайыта, Станислав Догордурук итигэ көрсүһүүтүн 15-гэр, Клара Собакина уонна Мария Кронникова 14-түү кыайыны ситиститтэрэ.

Онуу кылааска үөрэнэллэригэр теннискэ илин эһэр зона күрэхтэһинигэр улахан утарсымын көрбөккө бастаабыттара, экзаменинаах буоланнар республика сайынны спартакиа-

датыгар кыттаран аккаастаммыттара. Эмискэ муус устарга Россия бастыыр иһин күрэхтэһинигэ кыттарга ыгырыы кэлбитэ. Аккаастаан көрбүттэрин оскуола директор Г. Д. Ефимов, экзаменатор учууталлар сөбүлээн-амалаан кыттар буолбуттара. Барыта 34 хамаанда кэлбит этэ. Таһаарыылаахтык оонньонор финалга кирибиттэрэ. Ставрополь теннисчигэр кыайан баран кыһы уол буолан пааранан оонньоһунга Москвага кытта көрсүһүүтэ мээчик остуол мунуугар түһэн ойон хаалбытын Петья кыайан ылбакка 3:4 ахсаанынан кыһылаахтык хотторон хаалбыттара. Бу иһинэн бэйэлэрин бөлөхтөрүгэр биһир да хотторуута суох испиттэрэ. Ити оонньууга кыайыттара буоллар иккис буолуохтаах этилэр. Түмүккэ Москва, Оренбург, Ставрополь кэнииттэн төрдүс буолбуттара.

Экзаменина бэлэмнээлэрин ити сайын Дьоккуускайга ылыллар күрэхтэһинигэ иккис састаабы ыһыһыттара. Күрэхтэһинилэр садалаахтары бастагы кыһыһыгар райком председатели, оскуола директор Г. Д. Ефимов ыгыран ылан теннисчигэр олус күүстээх бөлөххө түбэспиттэрин, онон бастагы састаабы ыһыттарга көрдөһүлөрүн иһитиннэрбитэ, күрэхтэһинигэ көтүлүүрүн, экзаменина көлөн баран туттаралларыгар эппитэ. Онон онус кылаастаа бэйэ буолан теннискэ Слава Догордурук, Петр Оконешников, Маша Кронникова, туустуута Коля Барышков, велосипедка Коля Ме-

стиков Дьоккуускайдаабыттара.

"Ити күрэхтэһинигэ бөлөхпүтүгэр "Спартак ДСО" иккис, үһүс, Ньурба оройуонун, о. д. а. күүстээх оонньооччулардаах оройуоннар баалларын урдүнэн биһир да хотторуута суох финалга тахсыбыһыт. Финалга СГУ күүстээх спортсменнарыттан сүүмэрдэммит "Спартак бастагы хамаанда" тын кытта күөн көрсүбүһүт", дьээн ахтар Мария Кронникова. Улахан тыгааһынаах оонньууга Петр утарсааччытын кыайыта, оттон Слава уонна Клара кыайтараннар быһаарылаах оонньууга, Мария биһир дойдулаага Любовь Поповалыын тахсыбыттара. Люба урукку өттүгэр Марианы баһына туттара, онон кыайыга эрэллээри. Ол эрэри хамаандатын, Чурапчытын чизэһин көмүскүүргэ күүһүгэр күүс өбиллибит Мария хаһас илигинэн сытыы быһымылары онорон сыбырдаан, уһа-хаһас хамсаан кыайан кэбиһитэ. Парнайга ахсаан 1:1 буолбута. Кыайыны кыһы уол буолан пааранан оонньоһун быһаарар тыгааһынаах кириэһигэр Петр Оконешников уонна Клара Собакина 4:3 ахсаанынан хоттонор бийиги теннисчигэр бастаабыттара, байдөбүннүк кубогунан наараадалаабыттара. Түмүк парадка "Спартак" стадионга кубоктарын подставкага өрө көтөдөр кирииллэрин көрөөччүлэр уруй-айхал кыр-гизиринэн көрсүбүттэрэ.

Гос. П. П. П. П. П.

A black and white photograph showing a group of men in winter clothing. Three men stand in the foreground, while others are seated on a wooden structure in the background. The man in the center foreground holds a white bag.

И. ПОНОМАРЕВ

Стоимость конкурсной документации составляет - 500 рублей.
Конт. тел 41-120, каб. 38 управление экономического развития

КӨТӨР ГРИБИН ТУҢУНАН ӨССӨ БИИРДЭ

Байгал саас көтөр грибо Азия дордуларьтан малым Кылгай сиритер тийе тэбизе Саха сиритер чутааан соррууттан кэлэр көтөрдөр сымалытыр, ууһуур сирдэр Холугу Саха сирин территорията буоларьнан бу ыарыны илүүһа тарганаарьна иһинэхэ, дьэ көтөрдөрүтэр, экология охсуулаах буоларьна, кутталы үөскөтөрүн туһунан сэрэтэр-сүбэлитер биирлэп телевидениенан, радионан, ыстатыйалар, биллэриилэр баччааппын иһинэхэ тахсыталаабыттар. Сааскы көтөрү бултааһыны бобор туһунан мохсүөрдөр тахса сылдыбыттар. Саас эриттон соррууттан мотрациялаан кэтен кэлэр маршруттарылар Саха Республикаһыгар кыраһыаһыттар правительствоттон анал комиссия тэриилэн манна олохсубар, сымалытыр, ууһуур көтөрдөрү анализка анал ытты тэриилэн, чыччыиэр лабораторияларга алуруллубут көтөрдөр анализтара чыччыиэр грибин илүүһа көтүбүтэ. Улуустарьнан эмэс комиссиялар тэриилэн ветеринарий лабораторияга анализтар чыччыиэр үчүтүгү түмүктэрдэх буолбуттар. Итилер түмүктэригэр куну сааскы бултааһын көтүбүтэ.

Көтөр грибинтэн дьаахханын билигин умнулуох курдук эрээри туһаанлаах тэриилэригэр бу ыарыны утарыт улаар бар тураллар. Ол курдук кунууну тэниүү кустарьтан анализтар кыттылаар республиканский лабораторията чыччыиэр грибинтэн Toho даһыны көтөр грибо этэнтэ ааспытын курдуктун иһин киһиэхэ, дьэ көтөрдөрүтэр, экологияга кутталлаах ыарыны буоларьнан туох ханык улаар барыттарын улуус ханытын көтүбүтэ нэһилиннэ сийлиһи билээн ивэди дин саныыбыт.

Чурапчы улууһун баһылытын И. Н. Азмост 2006 сыл кулун тутар 14 күнүгэр 91 №-дэх дьаһалтынан улуус үрдүктүн анал комиссия тэриилэн көтөр грибин утары сэрэтэр уонна бу ыарыны улуус иһигэр таргата туһулар план-мероприятиелар оһулуллубута. Улуустаагы ветеринарлар көтөр грибин уонна оһон хайдах сэрэтэр туһунан "Саҥа олох" ханыаа 2 ыстатыйаны баччааппын, ивэди төлүгү олохтоох телевидениелер, түөртэ олохтоох радиолар тахсытыр. Улуус бары нэһиликтэригэр санитарий бөлөхтөрү таһаарылыбыттар. Нэһиликтэригэр өйдөтүү

үлэстэр хас биридэр дьонунан ыстатыйаларыттар. "Айылы харыстааһын" улуустаагы комитетын, Сахабул, "Охотнаар", Санэпиднаар тэриилэригэр ытты биригүтүлүбүтэ дуоһаарьлар оһулуллубуттар. Нэһиликтэртэ баар ветучастоктар специалисттар семинардэр, ивэди ветучастоктар специалисттар семинардэр, ивэди баар 9310 кууруска, 19 хааска, 9 куека прививка оһулуллубута, көтөр туһуар хотоннор дезинфекциялаабыттар, дератизация ыстатыйаларыттар.

Улуустаагы ветеринарий чыччыиэр лабораторията ый айыны былааннаах чыччыиэр, анализтар график быһыытынан бара тураллар, контуруоллаллар. Ханыа баарар ивэди, сүөһүтэ кутталлаах сымаллаах ыарылар, ол быһылар көтөр грибо даһыны дьыл ханыа баарар көтөр көбөн кэлэхтэрин сеп. Ону туоратарга куруук сэрэхтөөх, балам буолуу ирдээр.

ВЕТУПРАВЛЕНИЕ.

КИРИЛЛ КИРИЛЛОВИЧ ПЕРМЯКОВ

Кирилл Кириллович Пермяков 1926 сыллаахха кулун тутар 20 күнүгэр Мугудай нэһилигэр төрөөбүтэ.

1935 сыллаахха Мугудай оскуолатыгар үөрөнө кирибитэ. 1936 сыллаахха ийэтэ өлөн салгы үөрөнөр кылаа суох буолан колхозка үлэлээбитэ. Эдьийигэр Евдокия Кирилловна Кривошапкинага олорон Болугур нэһилигэсигэр Айма 7 кылаа-стаах оскуолатын үөрэнэн бүтэрбитэ. Манна үөрөнөр кэмигэр оройуонга хайыһарьнан күрөхтэһигэр 5 км иккис илэстэнэ ылбыта.

1943 сыллаахха Чурапчытаагы педагогической училищегэ үөрөнө кирибитэ. 1944-1946 сылларга хайыһарга 3 төгүс республиканский күрэхтэһилэргэ кыттыбыта. Бастакы ивэди сылыгар бириистээх миэстэлэри ылаттаабыта. Үһүс сылыгар оройуон хамаандатын салайбыта. Бэйэтэ 10 уонна 20 километрдаах дистанцияларга тыа сирин хайыһарьдыттарыгар чемпион буолбута.

1946 сыллаахха педучилищени бүтэрэн, Дьокуускайдаагы пединститут исторической факультетыгар үөрөнө кирибитэ. 1950 сыллаахха үөрөнүн бүтэрэр сылыгар Дьокуускайдаагы Госиздательствогэ политмаассабай литературага редактордаабыта. 1952 сыллаахха Ыйыкөөн орто оскуолатыгар учууталынан, иккис сылыгар директорьнан үлэлээбитэ. Итинтэн ыла педагогической үлэстэ көһөн одер сааһыгар хотунаа, Бүлүү сүүнүнэн, Дьокуускай Хатаһыгар үлэлээн суолун иһин хаалларбыта.

Кирилл Кириллович 30-ча сыл үөрэх систиэмэтигэр инспекторынан, директорьнан, директор солбуйааччынан, учууталынан партия райкомун отделын эбии-дирексийинэн үлэлээбитэ. Үгүс сылларга пропаган-дизьман, "Били" общество лекторынан сылдыбыта. Ити үлэстэ элбэхтик биһирамьнта, республикатаагы бочуот дуоскатыгар таһаарылыбыта.

1987 сыла улуустаагы педагогической музейы тэриилбэ, 60-с сыллартан саадаан география хас да учебниктын тылабаастаабыта. Учутал Е. Д. Макаров үлэтин опытын түмэр кинигэ суруйан баччааппыт.

1991 сылтан 13 сыл устата норуот педагогикатын ассоциациятын улуустаагы сбиэтин председателин быһыытынан үгүс өрүттээх үлэни ыттыта. Үөрөхтэһин историктыгар, төрөөбүт кыраһы үөрэттигэр уһунуук үлэлээн улуус уонна республика баччааппыт, суруулаарьгар үгүс ыстатыйалары таһаартарбыта. Кини "Герой гражданской войны Кеша Алексеев", "125-летие Чурапчинской средней школы имени С. А. Павлодова" дини раздэлы, улуус историктын туһунан кинигэ "Народное образование" дини раздэлы, улуус историктын кылгас хронологиятын суруйан баччааппыт. Үгүс сыллаах педагогической, пропагандистской уонна чыччыиэр үлэстэ ситиһиллэрэ элбэх мэтээллэригэр, бочуотунай грамоталарьнан, дипломнарынан бириэтэ-интэ.

Улууспутугар үөрэх сайдытыгар, пропагандист-ской үлэстэ өр сылларга үтүн суобастаахтык, таһаары-лаахтык үлэлээбит Кирилл Кириллович Пермяков сыр-дык уобараһа улууспут дьонугар-сэрэгитигэр мэлдьи ты-ыннаах буолуога.

Улуус дьаһалтата, Улуус Муһулаа, үөрэх управлениета, ветеринар сбиэттэра.

БИЛЛЭРИИЛЭР

Андреев Анатолий Петрович аатыгар бэриллибит паспорт, водителской дастабырыанна, массовыя техникой паспорта сүппүтэринэн дьэти суоһунан аарыллаллар.

х х х

Аһаас акционерной общество "Или энэр" программата Чурапчы улууһун олохтоохторугар Аллараа Бэстээх бөлүөһүгэр сана "Зеро" маһынын аһылыбытын туһунан биллэрэр. Бу маһыныга эһиги чыччыи сыаналаах аудио-видео бытовей техниканы, ханыаһы-баччааппын табаары, бытовей хини табаары уонна да аһыа аһыаһаахытын сеп.

Маһынын адырыһа: Аллараа Бэстээх бөлүөһүгэ, Ленин улуска 40 №-дэх дьэти.

х х х

2003 сыллаахха оһулуллубут УАЗ микроавтобус атыланар. Моторо 100-тээх, волговский. Туруга үчүгэй. Телефон 41-035.

Кунду арабыт, эһэбит норуот үөрэтиринтин туйгуна, Саха Республикатын үтүөлээх учуутала, улуус Бочуоттаах гражданина, педагогической, үлэ уонна тыыл ветераннара

ПЕРМЯКОВ Кирилл Кириллович

уһун ыарахан ыарыһтан 80 сааһыгар күн сириттэн өлөн туораабытын бары билэр дьонугар, үлээннээх-тэригэр, аймактарыгар диригиник курутууан туран иһитиннэрэбит.

Оболоро, күтүөтэ, кийинтэ, сизннэрэ.

Кутурбаннарын тиздэллэр:

— Российской Федерация үөрэтиринтин туйгуна, Саха Республикатын үөрэтиринтин үтүөлээх үлэтигэр, Чурапчы улууһун Бочуоттаах гражданина Кирилл Кириллович Пермяков олохтон туораабытынан оболору-гар, сизннэригэр, чугас аймактарыгар Улуус сбиэтэ, Муниципальной тэриилли дьаһалтата.

— Ытыктыыр, убаастыыр табаарыспыт Кирилл Кириллович олохтон туораабытынан оболоругар, сизн-нэригэр, чугас аймактарыгар уһун кэмгэ биригэ үлэлэ-эбит үлээннээхтэрин аатыттан Н. И. Дьяковскай.

— Кирилл Кириллович олохтон туораабытынан кыһыһыгар "Кыталык" уһууһун үлэтигэр Евдокия Кирилловна Петровага, күтүөтүгэр Артур Гаврильевичка, сизннэригэр Чурапчы 2 №-дэх оскуолатын экспери-ментальной завуһугар, учууталыгар Туяра Артуровна, Виктория Артуровна Петровааларга, чугас аймактары-гар "Кыталык" уһууһун, Чурапчы 2№-дэх, Мугудай орто оскуолатын коллективтара, үөрэх управлениета, үөрэх үлэтигэр профсоюзун комитетта.

— Ытыктыыр кырдыаһаһыт, бастык ааһааччыбыт, үгүс сүбэһинит, улууспут историктын үөрэтээчин Кирилл Кириллович күн сириттэн барытынан оболору-гар, бары аймактарыгар кини библиотэка коллектива.

— Аһаара Кирилл Кириллович ыарахан ыарыһ-тан өлбүтүнэн кыһыһыгар Евдокия Кирилловна, күтүөтүгэр стоматолог-врач Артур Гаврильевич Пет-ровтарга улуустаагы кини балыһа администрацията, профкома, стоматологической отделение коллектива.

— Кирилл Кириллович олохтон туораабытынан оболоругар, сизннэригэр, чугас дьонугар "Чурапчы нэһилигэ" МТ дьаһалтата.

— Биригэ үлэлээбит үлээннээхпит Кирилл Кирил-лович күн сириттэн барытынан оболоругар, сизннэ-ригэр Р. А. Абрамов дьэти-кэргэттэрэ.

— Аһата Кирилл Кириллович күн сириттэн бары-тынан дьүөгэбитигэр Евдокия Кирилловнага, кини дьэти-кэргэнигэр Маркостар, Гликерия Коркина.

— Убаастыыр аймахпыт, аһаара, эһэлэрэ Кирилл Кириллович олохтон туораабытынан кыһыһыгар, күтүөтүгэр, уолугар, кийинигэр, сизннэригэр, айма-ктарыгар Чурапчытан Егор Егорович, Мария Констан-тиновна Поповтар, А. Е. Попова, С. Ф. Пермякова, И. У. Пермяков, В. У. Пермякова.

— Ытыктыыр кийинит, бастык общественной корреспондентьт Кирилл Кириллович күн сириттэн туораабытынан оболоругар, сизннэригэр, аймактарыгар "Саҥа олох" РИХ ГУ коллектива.

Хайахсыт нэһилигини олохтооһо, үлэ, тыыл ветерана

ФЕДОТОВА Анастасия Ивановна

уһун ыарахан ыарыһтан олохтон туораабытынан уолугар Хайахсытаагы учаастак маастарыгар Иван Николаевич Филипповка кутурбаннарын тиздэллэр.

Чурапчытаагы ОДКХ ГУП администрацията, үлэтигэрэ.

ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

Дириник убаастыыр, кизин туттар, холбур оһостор кийиһитин Альбина Иннокентьевна ПОИСЕВНАНЫ 60 сааскын туолбуккунан итилик-истинник эбэрдэлиибит!

Сахабыт Республиката сайдарьгар Ил Түмэн депутатын, Российской Федерация пенсионной фондатын Саха сиринээги салаатын управляющийын быһыытынан киллэрсэр мылаахын үрдүктүк сыаналыбыт, астынабыт. Төрөөбүт-үөскээбит улууһун Чурапчы туһугар аһаарбат болгомотон уурарьын биллэбит, эркин курдук эрэнибит.

Кунду кийиһитигэр үлэстэ ситиһилин, чэгиэн доруобуйаны баһарабыт. Элигиниин мэлдьи үөрүү-көтүү, дьол-сэргэ аргыһастык дьэти алгыһытын аһыбыт!

"Саҥа олох" РИХ ГУ коллектива

х х х

Убаастабыллаах коллегабытын Дирин бөлүөһүгэр олорор Евдокия Николаевна ФЕДУЛОВНАНЫ үлэ аһаардаах үбүлүөһүгүн итилик-истинник эбэрдэлиибит!

Эһигэ үрүн күн аһыһар баар бары кэрэти, утуну, чэгиэн доруобуйаны, чугас дьонун, оболорун, сизиттигэр толлалларыгар уһуттанан курдук үөрэ-көтө үлэ үлэстэ сылдыһарга баһарабыт.

Дирин участкай балыһатын коллектива, профкома.

Кытаанах нэһилигини олохтооһо

МЕСТНИКОВА Марта Николаевна

уһун ыарахан ыарыһтан олохтон туораабытынан аймактарыгар, билэр дьонугар иһитиннэрэбит.

Биригэ төрөөбүттэрэ, саһаһа, аймактара.

Кутурбаннарын тиздэллэр:

— Ийэтэ Марта Николаевна күн сириттэн барытынан кыһыһыгар Линага, бары аймактарыгар Кытаанах орто оскуолатын 1978 с. бүтэрбиттэр.

— Марта Николаевна уһун ыарахан ыарыһтан олохтон туораабытынан кыһыһыгар эдэнибитигэр, балтыбытыгар Линага эдэнигэр Акулина Николаевна, күтүөтэ Николай Павлович, оболоро.

— Марта Николаевна ыарахан ыарыһтан өлбүтүнэн кыһыһыгар Линага, аймактарыгар Кытаанах нэһилигэ МТ дьаһалтата, "Ньургуйаана" уһууһун коллектива.

Ийэлэрэ, үлэ ветерана

ЛАВРЕНТЬЕВА Акулина Прокопьевна

олохтон туораабытынан оболоругар, күтүөтүгэр, сиз-тэригэр кутурбаннарын тиздэллэр.

"Чурапчы" ТХПК администрацията, үлэтигэрэ.

Кутурбаннарын тиздэллэр:

— Ийэлэрэ Акулина Прокопьевна күн сириттэн барытынан тэрилтэбит оператордарыгар Иван Егорович, Егор Егорович Лаврентьевтарга Чурапчытаагы ОДКХ ГУП администрацията, үлэтигэрэ.

Чурапчы элээннэтин олохтооһо, тыыл, үлэ вете-рана, хоту көһөрүлүү кыттылааһа

ФЕДОРОВ Константин Константинович

уһун, ыарахан ыарыһтан олохтон туораабытынан биригэ үлэтигэр табаарыспыттар Савелий Констан-тинович Федоровка, кини биригэ төрөөбүттэригэр кутурбаннарын тиздэллэр.

ДОК объектары кочегардара.

Кутурбаннарын тиздэллэр:

— Константин Константинович ыарахан ыарыһ-тан күн сириттэн барытынан кыһыһыгар, "Кыталык" уһууһун үлэтигэр Полина Константиновна Павлуц-каяга, кини дьэти-кэргэнигэр, бары аймактарыгар "Кыталык" уһууһун коллектива.

Редактор-директор А.А. Захаров.

ААДЫРЫСПЫТ: 678670.

Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а".

Телефоннарыт:

редактор — 41-332, отделлар — 41-265.

E-mail: Osanaoloh@churap.sakha.ru

Тэриик таһаараччылар: СР Правительствота, Чурапчы улууһун "Саҥа олох" редакционной-издательской холбоһук государственной учреждение. Маассабай информация средстволорун туһунан РФ Сокусиннын тутуууну контуруоллуур уонна регистрациялар РФ баччаах СР региональной управлениетар 2003 с. баччаах 20 күнүгэр регистрациялаһыт нүмүрэ — ПИ №19-0423.

"Саҥа олох" редакционной-издательской холбоһук ГУ. Офсетной баччаах. Саҥаһын №127. Тираж 2054. 27.09.2006 с. баччаах бэрилинэ. Ханыаһыт нэһилигэ үстэ: олтуоруһуука, чэппиэрэ уонна субуотага тахсар.

Аатор суругар этиллэр санаа редакция позициятыгар мэлдьи сеп түбэхэр буолбатах. Суруука иһиллэр чаччылар кырдыктаахтарыгар эппитинэһи аатор тус бэйэтэ сүгэр.